

УДК 159.922(075.8)

ББК 88.2я73

Д 50

*Затверджено Міністерством освіти і науки України
як підручник для студентів вищих навчальних закладів
(лист №1/11-15533 від 15.10.2013 р.)*

*Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту психології імені
Г.С. Костюка НАПН України (протокол №7 від 27.07.2013 р.)*

Автори:

С.Д. Максименко (розд. 1); С.Д. Максименко, К.С. Максименко,
Н.М. Панасенко (розд. 2, 3, 4); С.Д. Максименко, В.В. Клименко
(розд. 5, 6); С.Д. Максименко, Я.В. Цехмістер (розд. 7).

Підручник ілюстровано Ксенією Сергіївною Максименко

Рецензенти:

Бурлачук Л.Ф., дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор;

Яценко Т.С., дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор;

Кокур О.М., доктор психологічних наук, професор.

Диференційна психологія / За загальною редакцією академіка С.Д. Максименка. Підручник. – К.: Видавничий Дім “Слово”, 2013. – 600 с.
ISBN 978-966-194-153-2

Підручник містить систематизований виклад основних розділів диференційної психології, викладених з позиції цілісної і неповторної особистості. Представлені генетико-вихідні одиниці тих чи інших здібностей та “нужди” як джерела і спонукальної активності індивіда (лат. *Vis vitalis* – життєва енергія) і її глибинність та відпочаткову єдність (синтетичність) (лат. *Vis vitae* – життєва сила), яка конститує особистість. Онтогенез психіки розглядається через цілісність та неповторність життєвого шляху людини. Розглядаються індивідуальні (індивідуально-типологічні), типологічні та групові відмінності між людьми, а також природа, джерела і наслідки цих відмінностей та закономірності їхнього психічного варіювання.

Підручник призначено для студентів вищих навчальних закладів освіти, аспірантів і викладачів психології. Може бути корисним для підготовки фахівців гуманітарного профілю, фахівцям у галузі психодіагностики, практичним психологам тощо.

ISBN 978-966-194-153-2

УДК 159.922(075.8)

ББК 88.2я73

© Максименко С.Д. та ін., 2013

© Видавничий Дім “Слово”, 2013

ЗМІСТ

Передмова.....	9
Розділ 1. Основні поняття, завдання та методи диференційної психології.....	12
1.1. Вступ до диференційної психології.....	12
1.1.1. Предмет психології.....	12
1.1.2. Душа – доцільна основа людини.....	15
1.1.3. Логос – закони природи.....	18
1.1.4. Механізми психіки людини.....	18
1.1.5. Психіка і свідомість.....	21
1.1.6. Єдність і розбіжності психічних процесів, властивостей і станів.....	23
1.1.7. Зв’язок психології з іншими науками.....	30
1.1.8. Головні галузі психологічних знань.....	32
Запитання для контролю та самоконтролю.....	33
Список використаної та рекомендованої літератури.....	35
1.2. Предмет, завдання та методи диференційної психології.....	36
1.2.1. Предмет і завдання диференційної психології.....	36
1.2.2. Етапи розвитку диференційної психології.....	43
1.2.3. Напрями сучасних диференційно-психологічних досліджень.....	51
1.2.4. Поняття психологічної норми.....	52
Запитання для контролю та самоконтролю.....	53
Список використаної та рекомендованої літератури.....	54
1.3. Методи дослідження в диференційній психології.....	57
1.3.1. Вимоги до методів у диференційній психології.....	57
1.3.2. Генетико-моделюючий метод.....	59
1.3.3. Метод спостереження.....	76

1.3.4. Анкетні методи.....	92
1.3.5. Експериментальні методи.....	107
1.3.6. Статистичні методи.....	133
Запитання для контролю та самоконтролю.....	136
Список використаної та рекомендованої літератури.....	137
Розділ 2. Психічна індивідуальність та диференційна психологія.....	
2.1. Особистість як центральна проблема диференційної психології.....	140
2.1.1. Генетична концепція особистості.....	140
2.1.2. Змістовні ознаки особистості.....	143
2.1.3. Структура особистості.....	161
2.1.4. Активність особистості та її джерела.....	169
2.1.5. Функціонування і розвиток особистості.....	173
2.1.6. З чого починається життя.....	180
2.1.7. Функції нужди.....	184
2.1.8. Атрибутивні ознаки нужди.....	193
2.1.9. Самореалізація особистості.....	197
2.1.10. Життєвий шлях людини.....	212
2.1.11. Мотиваційні регулятори життєвого шляху людини.....	222
Запитання для контролю та самоконтролю.....	232
Список використаної та рекомендованої літератури.....	233
2.2. Індивідуальність як об'єкт наукового дослідження в диференційній психології.....	236
2.2.1. Джерела індивідуальних відмінностей психіки.....	237
2.2.2. Взаємодія середовища і спадковості.....	239
2.2.3. Психологічний простір особистості.....	242
2.2.4. Проблема дослідження інтегральної індивідуальності.....	244
2.2.5. Спеціальна теорія інтегральної індивідуальності.....	249
2.2.6. Індивідуальний стиль особистості.....	251
2.2.7. Я-концепція як основа життєвого стилю.....	252

2.2.8. Поняття психологічного подолання (<i>coping strategies</i>) і його варіації.....	257
Запитання для контролю та самоконтролю.....	260
Список використаної та рекомендованої літератури.....	262
Розділ 3. Формальні і змістові ознаки особистості.....	
3.1. Поняття про темперамент.....	265
3.1.1. Темперамент як властивість індивідуальності.....	265
3.1.2. Теорії темпераменту.....	268
3.1.3. Типи темпераментів.....	275
3.1.4. Головні властивості темпераменту.....	276
3.1.5. Фізіологічні основи темпераменту.....	278
3.1.6. Структура темпераменту в теорії В.М. Русалова.....	280
3.1.7. Вплив темпераменту на діяльність людини.....	283
Запитання для контролю та самоконтролю.....	285
Список використаної та рекомендованої літератури.....	286
3.2. Статеві відмінності в структурі індивідуальних відмінностей.....	289
3.2.1. Стать у структурі індивідуальності.....	289
3.2.2. Теорії розвитку статевої ідентичності.....	290
3.2.3. Етологія статі.....	300
3.2.4. Статеві відмінності в психологічних якостях.....	305
Запитання для контролю та самоконтролю.....	308
Список використаної та рекомендованої літератури.....	309
3.3. Характер у структурі індивідуальних відмінностей.....	310
3.3.1. Місце характеру в структурі індивідуальності.....	311
3.3.2. Структура характеру.....	312
3.3.3. Головні риси типового характеру.....	316
3.3.4. Природа характеру.....	319
3.3.5. Типології характеру.....	321
3.3.6. Характер як відповідь особистості на фрустрації.....	327

3.3.7. Класифікації акцентуацій характеру.....	330
3.3.8. Формування характеру.....	334
Запитання для контролю та самоконтролю.....	336
Список використаної та рекомендованої літератури.....	338

3.4. Здібності та інтелект у структурі індивідуальних відмінностей.....	340
3.4.1. Здібності в структурі індивідуальності.....	340
3.4.2. Структура здібностей.....	343
3.4.3. Відмінності у здібностях та їхня природа.....	347
3.4.4. Дослідження інтелектуальних здібностей.....	350
3.4.5. Теорії інтелекту.....	354
3.4.6. Джерела варіативності інтелекту.....	356
3.4.7. Поняття обдарованості і геніальності.....	358

Запитання для контролю та самоконтролю.....	365
Список використаної та рекомендованої літератури.....	367

Розділ 4. Функціональні асиметрії мозку, онтогенетичні, центрально-нервові аспекти та центрально-нервові механізми.....370

4.1. Функціональні асиметрії мозку як наукова проблема.....	370
4.1.1. Історія вивчення функціональних асиметрій мозку.....	370
4.1.2. Теорії походження функціональних асиметрій мозку.....	375
4.2. Асиметрія півкуль та її прояви.....	378
4.2.1. Формування асиметрії в онтогенезі.....	378
4.2.2. Морфо-функціональні зв'язки півкуль мозку...382	
4.3. Спеціалізація та домінування півкуль.....	387
4.3.1. Моторна, сенсорна та психічна асиметрія.....	387
4.3.2. Ліворукість та її походження.....	393
4.3.3. Амбідекстри.....	397
4.3.4. Дві півкулі – один мозок.....	397

4.4. Патологія і функціональна асиметрія мозку.....	399
4.4.1. Афазія.....	399
4.4.2. Агнозія.....	405
4.4.3. Апраксія.....	405

4.5. Методи дослідження функціональних асиметрій мозку.....	407
4.5.1. Психологічні методи дослідження функціональних асиметрій мозку.....	408
4.5.2. Фізіологічні методи дослідження функціональних асиметрій мозку.....	411

Запитання для контролю та самоконтролю.....	412
Список використаної та рекомендованої літератури.....	413

Розділ 5. Механізми психомоторного втілення задумів.....419

5.1. Єдність думки і живого руху	
5.1.1. Універсальність психомоторики.....	424
5.1.2. Будова психомоторики.....	426
5.1.3. Будова регуляторів психомоторної дії.....	430
5.1.4. Види регуляції живих рухів і дій.....	432
5.1.5. Порівняння, оцінки та судження – діалоги в дії.....	435
5.2. Механізми регуляції психомоторної дії.....	440
5.2.1. Регулятори психомоторики.....	440
5.2.2. Регуляція рухів почуваннями.....	445
5.2.3. Регуляція рухів предметом.....	450
5.2.4. Регуляція рухів образом.....	452
5.2.5. Регуляція дії думкою.....	455
5.2.6. Регуляція дій символом.....	458

Запитання для контролю та самоконтролю.....	465
Список використаної та рекомендованої літератури.....	467

Розділ 6. Психічні стани і енергопотенціал – системні властивості людини.....469

6.1. Натхнення – інтелектуальний стан людини.....	470
6.1.1. Післядія натхнення – джерело енергії.....	474

6.2. Енергопотенціал – здатність до дії.....	486
6.2.1. Базовий енергопотенціал людини – задаток природи.....	488
6.2.2. Оперативна енергія.....	489
Запитання для контролю та самоконтролю.....	499
Список використаної та рекомендованої літератури.....	501

Розділ 7. Особистість і професія: застосування диференційного підходу у допрофесійній та професійній підготовці фахівців.....	503
7.1. Принцип неперервності освіти в системі допрофесійної та професійної підготовки фахівців.....	504
7.1.1. Особливості вищої школи на сучасному етапі розвитку	527
7.1.2. Організація допрофесійної та професійної підготовки фахівців.....	530
Запитання для контролю та самоконтролю.....	579
Список використаної та рекомендованої літератури.....	580